

УДК 336.3

Костюченко В.М., д.е.н., доцент

Київський національний торговельно-економічний університет

АНАЛІЗ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ЕФЕКТІВ ЗОВНІШНІХ ЗАПОЗИЧЕНЬ УКРАЇНИ

У статті розглянуто основні показники рівня боргової безпеки України. Проаналізовано динаміку загального зовнішнього державного боргу. Сформульовано пропозиції щодо зменшення боргового тягаря на економічну безпеку України.

Ключові слова: зовнішній державний борг, економічна безпека, методи боргової безпеки.

Kostyuchenko V.

ANALYSIS MACROECONOMIC EFFECTS OF EXTERNAL BORROWING UKRAINE

In terms of financial globalization and internationalization of business entities was carried expansion openness of national economies contributed to attracting capital to the country. On this basis, the volume of foreign public debt growing rapidly and threaten the economic security of countries. In this regard, the following questions become relevant as the formation of reliable and objective information in the accounting system of the state and the movement of foreign borrowing states to enhance economic security and avoid default.

The study aims to formulate proposals to reduce the negative impact of external debt on the economic security of Ukraine.

Indicators that determine the level of debt security, were analyzed in the article. There are various indicators for determining a sustainable level of external debt: definition of the public debt burden on the state budget (*External Debt-to- GDP ratio*), the dynamics of total public debt, the ratio of the size of gross external public debt and annual import value of goods and services (*External Debt-to-imports ratio*), the ratio of the size of gross external public debt and annual export of goods and services (*External Debt-to-exports ratio*).

The ratio of external debt to GDP is considered the most important because it determines the possibility of the country to service its external debt.

It was found that during the years of independence the formation of external debt of Ukraine was under the influence of the financial needs of current expenditure. This trend continued today. Last year the amount of public and publicly guaranteed debt rose to 1.1008 trillion USD (70.7% of GDP), exceeding the maximum level indicator state security debt 60% of GDP and the national debt rose to 947.0 billion USD (60, 8% of GDP).

Especially dangerous is the substantial increase in the volume of external debt of Ukraine. A significant devaluation of the national currency in the past two years has led to an increase in part of the debt that is denominated in foreign currency and related payments him. In 2014 there has been a growth of public and publicly guaranteed external debt to 38.8 billion dollars USA. These processes increase the risks of Ukraine's dependence on foreign financing.

It was proved that the ratio of external debt of Ukraine to the foreign reserves, does not show stability. External public debt in recent years, far ahead of Ukraine's foreign exchange reserves, and on 01.01.2015 it was covered them only by 19.4%. The reserves decreased to 5.6 billion dollars USA.

It was found that the indicator- the currency effects on external debt. Over the past seven years we have observed a direct relationship between currency devaluation and rising external debt. The national currency depreciated from 8 to 23-24 UAH per dollar USA during 2014 and early 2015.

It was proved that Ukraine's foreign debt, mostly led to negative social and economic consequences, namely the generation effect imports, undermining national currency, a negative trade balance, weakening economic independence, delayed release of real economic stagnation.

Proposals were formulated, which should pay attention when produced single concept reducing the debt burden. First, it should clearly define the maximum limit of the share of external and internal debt and expenses for their services in the structure of public expenditure. Second, continue to reduce the cost of servicing the public debt and extend loans. Third, to restructure foreign debt. Fourth, combine market and institutional mechanisms for debt management. Fifth, using the international experience of the settlement of the debt.

The policy of the government to reduce debt to foreign creditors, will gradually refocus the financial sector on domestic resources, which will support demand for customer deposits. The positive effect of reducing the amount of external borrowing will avoid the debt crisis and contribute to stabilizing the socio-economic situation, the maintenance of economic security and economic development of Ukraine.

Keywords: external state debt, economic security, debt security methods.

Костюченко В.Н.

АНАЛИЗ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИХ ЭФФЕКТОВ ВНЕШНИХ ЗАИМСТВОВАНИЙ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены основные показатели уровня долговой безопасности Украины. Проанализирована динамика общего внешнего государственного долга. Сформулированы предложения по уменьшению долгового бремени на экономическую безопасность Украины.

Ключевые слова: внешний государственный долг, экономическая безопасность, методы долговой безопасности.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах фінансової глобалізації та інтернаціоналізації діяльності суб'єктів

господарювання відбувається розширення відкритості національних економік, що сприяє залученню капіталу до країн. На цій основі швидко зростають обсяги зовнішньої державної заборгованості, що несуть загрозу економічній безпеці країн.

Зовнішні державні запозичення чинять як позитивний, так і негативний вплив на національну економіку. Позитивний вплив зовнішніх позик проявляється в економічному зростанні країни та реалізується за рахунок доповнення внутрішніх заощаджень, зниження вартості капіталу, забезпечення трансферту технологій, розвитку фінансового сектора. Разом з тим, надмірне запозичення міжнародних кредитних ресурсів призводить до посилення податкового навантаження при обслуговуванні зовнішнього державного боргу, ревальвації обмінного курсу національної валюти, підриву стабільності валютної і банківської системи, можливість настання боргової кризи.

У зв'язку з цим, актуальними постають питання формування достовірної й об'єктивної інформації в системі бухгалтерського обліку про стан і рух зовнішніх запозичень держави для посилення економічної безпеки країни та уникнення дефолту.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Різні аспекти питання формування та регулювання зовнішнього державного боргу розкриті у роботах вітчизняних вчених, зокрема, у працях О. І. Барановського, О.С. Белоруса, І. В. Бураковського, О. Д. Василика, Т. П. Вахненко, В. М. Гейця, Г.Н. Климко, Г. В. Кучер, А. С. Філіпенко, Т.М. Циганкової та ін. Проте залишаються недостатньо дослідженими питання, що стосуються впливу зовнішнього державного боргу на економічну безпеку країни. Аналіз макроекономічних ефектів зовнішнього боргу України дасть змогу проаналізувати фінансові загрози, які стоять перед державою та виробити єдину концепцію зменшення боргового тягаря.

Цілі статті. Метою дослідження є обґрунтування пропозицій щодо зменшення негативного впливу зовнішніх запозичень на економічну безпеку України.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Рівень боргової безпеки держави може вимірюватися різними методами: визначення навантаження державного боргу на державний бюджет,

динаміки загального обсягу державного боргу, співвідношення валового розміру державного зовнішнього боргу і річного імпорту, співвідношення валового розміру державного зовнішнього боргу і експорту товарів. Відношення суми зовнішнього держборгу до ВВП вважається найбільш важливим, оскільки він визначає можливість країни обслуговувати свій зовнішній борг.

За роки незалежності формування зовнішнього боргу України відбувалося під впливом потреб фінансування поточних бюджетних видатків. Ця тенденція збереглась і сьогодні. Впродовж 2014 року обсяг державного та гарантованого державою боргу зріс з 584,4 млрд грн (40,2 % ВВП) у 2013 році до 1100,8 млрд грн (70,7 % ВВП), перетнувши граничний рівень індикатора боргової безпеки держави в 60 % ВВП, а державного боргу – з 480,2 млрд грн (33,0 % ВВП) до 947,0 млрд грн (60,8 % ВВП) відповідно [1]. Особливо небезпечним є суттєве збільшення в Україні обсягу зовнішнього боргу. Значна девальвація національної валюти протягом 2014 р. та початку 2015 р. призвела до зростання тієї частини боргу, яка номінована в іноземній валюті, та відповідних платежів за ним. Відбулось зростання державного та гарантованого державою зовнішнього боргу з 300,3 млрд грн або 37,6 млрд дол. США (51,4 % від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) в 2013 році до 612,97 млрд грн (55,6 % від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 38,8 млрд дол. США в 2014 році. Ці процеси посилюють ризики залежності України від іноземного фінансування.

Динаміка загального обсягу державного боргу подана у табл. 1.

Співвідношення зовнішніх запозичень України і її золотовалютних резервів, не демонструє стабільності. Зовнішній держборг в останні роки значно випереджає валютні резерви України, і на 01.01.2015 р. він перекривався ними лише на 19,4%. Впродовж 2014 року в Україні відбулось стрімке зменшення обсягу міжнародних валютних резервів до 7,5 млрд дол. США на кінець року. Основною причиною зниження резервів було погашення кредитів МВФ. Зараз Україна виплатила вже понад половину всього кредиту stand-by, взятого в 2008-2010 рр. [3]. А подальше скорочення золотовалютних резервів до рівня 5,6 млрд дол. США станом на 01.03.2015 є анти-рекордом з червня 2003 р., в той час як

мінімальний норматив золотовалютних резервів (покриття обсягу імпорту протягом трьох місяців) має становити близько 23 млрд дол. США.

Таблиця 1
Державний і гарантований державою борг України за період з 2010 по 2015 роки [2]

Дата	Загальний борг			Зовнішній борг		Внутрішній борг	
	млн. дол. США	темп		млн. дол. США	темп при-росту, %	млн. дол. США	темп при-росту, %
		росту	при-росту, %				
01.01.2010	39685,0	–	–	26518,7	–	13166,3	–
01.01.2011	54289,3	+14604.7	+36.8	34759,6	+31.1	19529,7	+48.3
01.01.2012	59215,7	+4926.4	+9.1	37474,5	+7.8	21741,2	+11.3
01.01.2013	64495,3	+5279.6	+8.9	38658,8	+3.2	25836,4	+18.8
01.01.2014	73078,2	+8583.0	+13.3	37536,0	-2.9	35542,2	+37.6
01.01.2015	69794,8	-3283.4	-4.5	38792,2	+3.3	31002,6	-12.8
01.07.2015	68434,7	-1360.1	-1.9	43760,9	+12.8	24673,8	-20.4

Показник покриття імпорту. Стійке падіння покриття імпорту резервами спостерігається вже з 2008 року. Однак критичний показник на рівні 3 місяці імпорту було пройдено в кінці 2012 року. Резерви станом на 01.01.2015 р. на рівні 0,5 місяців імпорту не можуть розглядатись як достатні.

Показник надходження експорту. Несприятлива зовнішня кон'юнктура викликала скорочення експорту на 19,9% в основному через зниження внутрішнього попиту. Відтак, відношення суми зовнішнього держборгу до експорту товарів і послуг станом на 01.01.2015 р. знаходився на рівні 56,6%, у той час як методики Світового банку і МВФ рекомендують рівень у 60%.

Наступним показником, на який негативно впливає зовнішній борг, є курс національної валюти. Проте пряму залежність у динаміці даних показників можна простежити не завжди. За період з 2002 по 2007 рік спостерігається обернена залежність між валютним курсом гривні до долара США та обсягами зовнішньої заборгованості. Першочерговим фактором впливу на динаміку курсу національної валюти за цей період можна вважати дефіцит

торговельного балансу. Значні надходження іноземної валюти на валютний ринок країни мали більш девальваційне значення, ніж зростання заборгованості країни. За період з 2007р. по 2014 р. спостерігається пряма залежність між показниками, а саме девальвація національної валюти на фоні зростання зовнішньої заборгованості у країні. Національна валюта девальвувала з 8 до 23-24 грн за долар США.

Висновки. Зовнішній борг України, який сформувався задля потреб фінансування поточних бюджетних видатків, призвів переважно до негативних соціально-економічних наслідків, а саме: породження ефекту імпорту, підрив національної валюти, формування негативного сальдо торговельного балансу, послаблення економічної незалежності держави, затримка реального виходу з економічної стагнації.

До принципів моментів, на яких варто зосередити увагу при виробленні єдиної концепції зменшення боргового тягаря, яка може складати основу стратегії боргового управління, слід віднести чітко визначену граничну межу частки зовнішнього та внутрішнього боргу та витрат на їхнє обслуговування в структурі державних витрат; подальше зниження вартості обслуговування державного боргу та подовження терміну запозичень; реструктуризацію зовнішнього боргу, поєднання ринкових та інституціональних механізмів управління державним боргом, використання світового досвіду врегулювання боргу. Слід зазначити, що у вересні 2015 року уряд України оголосив про початок процесу реструктуризації державного боргу і призупинив виплати з погашення та обслуговування заборгованості.

Політика уряду, щодо скорочення заборгованості перед іноземними кредиторами, поступово зможе переорієнтувати фінансовий сектор на внутрішні ресурси, що, відповідно, підтримає попит на депозити клієнтів. Позитивний ефект від зменшення обсягу зовнішніх запозичень дозволить уникнути боргової кризи та надмірного навантаження на видаткову частину державного бюджету в розрізі витрат на обслуговування державного боргу, сприятиме стабілізації соціально-економічної ситуації, підтриманню економічної безпеки та розвитку економіки України.

1. Аналіз сучасного стану державного боргу та ключові напрями забезпечення боргової безпеки України [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_analit/derzh_borg.pdf

2. Національний Банк України [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
<http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
3. IMF - International Monetary Fund [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
<http://www.imf.org/external/index.htm>